

LA SAMARITANA

Roser Sabiote Mercadal

PREGÀRIA

«Vós cridàreu i clamàreu i vau rompre la meva sordesa, vau brillar i vau resplendir i vau foragitar la meva ceguesa; exhilàreu el vostre perfum i el vaig aspirar, i anhelo per vós; us he tastat i tinc fam i set; m'heu tocat i m'ha arborat la vostra pau» (*Confessions* Sant Agustí. Llibre X, capítol 27, número 38).

«Jesús va saber que havia arribat a oïda dels fariseus que ell feia més deixebles i en batiava més que Joan. De fet, no era Jesús qui batiava, sinó els seus deixebles. Llavors va deixar Judea i se'n tornà a Galilea.

Jesús havia de travessar Samaria. Arribà, doncs, a una població samaritana que es deia Sicar, no gaire lluny de la propietat que Jacob havia donat al seu fill Josep; allà hi havia el pou de Jacob. Jesús, cansat de caminar, s'assequé allà devora el pou. Era devers migdia. Una dona de Samaria es presentà a traure aigua. Jesús li diu: -Dona'm aigua. Els seus deixebles se n'havien anat al poble a comprar menjar. Però la dona samaritana preguntà a Jesús: -Com és que tu, que ets jueu, em demanes aigua a mi, que som samaritana? Cal recordar que els jueus no es fan amb els samaritans. Jesús li respongué: -Si sabessis quin és el do de Déu i qui és el qui et diu: «Dona'm aigua», ets tu qui li n'hauries demanada, i ell t'hauria donat aigua viva. La dona li diu: -Senyor, no tens res per a pouar i aquest pou és fondo. D'on la trauràs, l'aigua viva? El nostre pare Jacob ens va donar aquest pou, i en bevia tant ell com els seus fills i el seu bestiar. Que potser

ets més gran que ell? Jesús li respongué: -Tots els qui beuen aigua d'aquesta tornen a tenir set. Però el qui begui de l'aigua que jo li donaré, mai més no tindrà set: l'aigua que jo li donaré es convertirà dins ell en una font d'on brollarà vida eterna.

Li diu la dona: -Senyor, dona'm aigua d'aquesta! Així no tindrè més set ni hauré de venir aquí a pouar. Ell li diu: -Ves a cridar el teu marit i torna. La dona li contesta: -No en tenc, de marit. Li diu Jesús: -Fas bé de dir que no en tens. N'has tingut cinc, i l'home que ara tens no és el teu marit. En això has dit la veritat!

La dona li respon: -Senyor, veig que ets un profeta. Els nostres pares van adorar Déu en aquesta muntanya, però vosaltres deis que el lloc on cal adorar-lo és Jerusalem.

Jesús li diu: -Creu-me, dona, arriba l'hora que el lloc on adorareu el Pare no serà ni aquesta muntanya ni Jerusalem. Vosaltres adorau allò que no coneixeu. Nosaltres sí que adoram allò que coneixem, perquè la salvació ve dels jueus.

Però arriba l'hora, més ben dit, és ara, que els autèntics adoradors adoraran el Pare en Esperit i en veritat. Aquests són els adoradors que vol el Pare. Déu és esperit. Per això els qui l'adoren han de fer-ho en Esperit i en veritat.

Li diu la dona: -Sé que ha de venir el Messies, és a dir, l'Ungit. Quan ell vengui, ens ho explicarà tot. Jesús li respon: -Som jo, el qui et parla.

En aquell moment arribaren els deixebles. S'estranyaren que parlàs amb una dona, però cap d'ells no va gosar preguntar-li què volia o per què parlava amb ella. Llavors la dona

deixà la gerra i se'n va anar al poble a dir a la gent: -Veni a veure un home que m'ha dit tot el que he fet. No deu ser el Messies? La gent va sortir del poble i l'anà a trobar.

Mentrestant, els deixebles el pregaven: -Rabí, menja. Però ell els contestà: -Jo, per menjar, tenc un aliment que vosaltres no coneixeu. Els deixebles es preguntaven entre ells: -És que algú li ha portat menjar? Jesús els diu: -El meu aliment és fer la voluntat del qui m'ha enviat i dur a terme la seva obra. No teniu costum de dir: "Quatre mesos més i ja serem a la sega?" Doncs bé, jo us dic: alçau els ulls i mirau els camps; ja són rossos, a punt de segar! El segador ja cobra el jornal i recull el gra per a la vida eterna; així s'alegren plegats el sembrador i el segador. En aquest cas té raó la dita: "Un és el qui sembra i un altre el qui sega". Jo us he enviat a segar on vosaltres no havíeu treballat. Altres van treballar-hi i vosaltres us heu beneficiat del seu treball.

Molts dels samaritans d'aquell poble van creure en ell per la paraula de la dona, que assegurava: "M'ha dit tot el que he fet". Per això, quan els samaritans anaren a trobar-lo, li pregaven que es quedàs amb ells. I s'hi va quedar dos dies. Per la paraula d'ell mateix encara molts més van creure, i deien a la dona: -Ara ja no creim pel que tu dius. Nosaltres mateixos l'hem sentit i sabem que aquest és realment el salvador del món (Jn 4, 1-42).

Què diu el text

En aquest capítol trobam Jesús devora el pou de Jacob. El Senyor promet a la samaritana una aigua que es converteix per a qui la beu en un brollador que salta fins a la vida eterna (4, 14); qui la beu ja no torna a tenir set. Aquest simbolisme del pou està lligat a la història de la salvació d'Israel.

En la vocació de Natanael, Jesús es revela com un Jacob més gran: Jacob havia vist en una visió nocturna àngels de Déu que pujaven i baixaven. Jesús prediu a Natanael que els seus deixebles veuran el cel obert i els àngels de Déu pujar i baixar sobre aquell (1,51). Jacob va ser el gran patriarca que, amb el pou, va donar aigua, l'element fonamental de la vida. Però en l'home hi ha una set major.

El pou recorda també la font que Moisès va obrir a la roca del desert. Representa la Llei. Del pou de la Llei brolla l'aigua viva de la saviesa.

Jesús hauria pogut anar a Galilea per un altre camí (per Transjordània) però era necessari per a la missió messiànica de Jesús que passàs per Samaria. La nova aliança anunciada a Canà es dirigeix a la humanitat sencera. La presència de Jesús a Samaria és el resultat de la necessitat divina. Jesús ha d'anar cap al món que està més enllà de les fronteres d'Israel. El motiu pel qual Jesús parteix de Judea per dirigir-se a Galilea és que els fariseus s'havien assabentat que Jesús estava batejant més deixebles que Joan. La rellevància de Jesús no procedia del seu ministeri baptismal. Jesús és el que dona a conèixer Déu. Ell va batejar, però aquest ministeri va ser continuat pels seus deixebles.

En l'escena apareix una dona samaritana. Hi ha dues coses que produeixen escàndol: Jesús es troba amb una dona i a més a més és samaritana. Jesús comença el diàleg amb un imperatiu: «Dona'm aigua». La dona pregunta com és possible que un jueu demani aigua a un samarità: «els jueus no es fan amb els samaritans» (Jn 4, 9).

Fruit de l'amor salvífic de Déu, el do de Jesús ofereix la possibilitat de la vida eterna a la humanitat. La dona només pot

explicar l'origen de l'aigua segons la tradició de Jacob, la tradició que coneix. L'aigua del pou té el seu origen en el do fet pel patriarca Jacob (tots els que en varen beure varen quedar satisfets). La dona no podia imaginar que Jesús pogués ser més gran que Jacob.

En el text trobam un increment del respecte de la dona envers Jesús. En un primer moment es dirigeix a Jesús com un jueu, però posteriorment es dirigeix a ell com a 'senyor'. Finalment la dona es preguntarà si Jesús és el Crist i portarà d'altres samaritans davant Jesús. En el verset 15, la samaritana rebutja la paraula de Jesús. En els versets 25 i 29 la dona suggereix que Jesús podria ajustar-se a la seva idea del Messies.

En aquest moment, la situació conjugal de la dona es converteix en el centre de preocupació i desapareix la qüestió de l'aigua. La dona ha tingut una vida conjugal irregular i es trobava en una situació de pecat. Jesús té el poder de conèixer els secrets de la vida íntima de la dona. És aquí quan la dona mostra els primers signes d'obertura a Jesús en confessar: «Senyor, veig que ets un profeta».

En el verset 20 la dona suscita la qüestió del Garizim i Jerusalem. Jesús parla del culte a Déu com el culte al Pare.

En aquesta trobada de Jesús amb la samaritana es contrasten les tradicions jueves, que culminen en la salvació que duu Jesús, i les tradicions samaritanes. Jesús és jueu i parla de la superioritat de les tradicions jueves. Les tradicions samaritanes no posseeixen l'autoritat de la revelació de Déu. L'home a qui la dona es dirigeix en un primer moment com «un jueu» és qui duu la salvació. La salvació ve dels jueus. Jesús revela el camí cap al Pare a un món no jueu.

En el verset 23 apareix la concepció joànica de l'escatologia realitzada: «arriba l'hora, més ben dit, és ara». «Ara» és donarà culte al Pare. Garizim i Jerusalem queden així transcendits. L'autèntic adorador adora el Pare en esperit i veritat. S'exclouen les muntanyes santes i els seus santuaris. Déu es converteix en l'imperatiu de la pròpia vida.

Creix la comprensió de Jesús per part de la dona. S'havia dirigit a Jesús com «un jueu», «senyor», «un profeta» i «un Messies-Crist».

A 4,38 Jesús fa referència al treball necessari perquè la terra doni el seu fruit. Al començament del capítol es parla del cansament de Jesús. En l'evangeli de Joan sembla i camí s'identifiquen (anar cap a Déu Pare que l'ha enviat). L'evangelista assenyala que arriba al pou devers migdia (hora sexta). Al capítol 19, verset 14 trobam la mateixa expressió (devers migdia). Com passa a Canà, s'anticipa l'hora de Jesús (2, 4). El culte a què fa referència Jesús, en Esperit i Veritat, serà possible quan ell hagi lliurat l'Esperit, l'aigua viva que ofereix a la samaritana i que brollarà del seu costat obert.

Jesús s'asseu a la font, ocupa el seu lloc. Ell és la vertadera font que pren el lloc de la Llei, de la tradició i del Temple.

La dona samaritana és la representant de Samaria (no té nom propi), que vol apagar la seva set en el pou de Jacob (la seva tradició). Se'ns diu que Jesús està sol, els seus deixebles se n'havien anat a comprar menjar. És la trobada del Messies amb Samaria, la prostituta (4,16-18). Tornam a trobar la imatge del Messies Espòs que ara torna a cercar l'espòsa infidel. Recordem Os 2,15-16 «jo la seduiré, la portaré al desert i li parlaré al cor».

La trobada de Jesús amb la samaritana comença amb una petició de Jesús: «Dona'm aigua». Jesús sent necessitat. Respondre a la necessitat és la condició per rebre el do de Déu. Donar aigua, un bé preuat, era senyal d'acollida. Jesús, cansat del camí (rebutjat de casa seva, Judea) demana ser acollit a Samaria. Ell respon a aquesta acollida donant la seva pròpia aigua. Jesús es presenta en aquesta escena com un home necessitat. Posant-se en aquest nivell de la necessitat corporal subratlla la igualtat i dignifica la dona. Samaria era un poble enemistat dels jueus, però el do de Déu es dirigeix a tots els homes.

La dona no coneix més aigua que la d'aquell pou i veu que Jesús no té el que es necessita per traure'n. Pensa que l'aigua s'ha d'extraure amb l'esforç humà. La dona es pregunta d'on farà Jesús brollar l'aigua viva. L'estranyesa que mostra la dona és la mateixa estranyesa que va manifestar Nicodem. Es tracta de l'aigua i de l'Esperit (3,5). Ni Nicodem ni la dona no s'imaginen un do de Déu gratuït, no coneixen l'amor de Déu.

El pou on té lloc l'encontre entre Jesús i la samaritana representava el do de Jacob als seus fills, al seu poble. El pou significava la Llei i Jesús es posa per damunt de la Llei, per damunt de Jacob. Jesús mostra la insuficiència del do de Jacob; la seva aigua no lleva definitivament la set. L'aigua que promet Jesús, l'Esperit que ell comunica, es converteix en cada home en una font que brolla contínuament, li dona vida. És un do permanent que fa néixer a una vida nova. Aquesta aigua calma l'anhel més profund de l'home.

En aquest punt de l'evangeli es passa d'una manera brusca del tema de l'aigua, de l'Esperit, al tema dels marits. Aquí hi ha un rerefons profètic (Osees). A Os 1,2 i 3,1, la prosti-

tuta i l'adúltera són símbol del regne d'Israel, capital Samaria. El regne d'Israel havia abandonat el Déu vertader. Jesús li descobreix a la dona la seva vertadera set: «Ves a cridar el teu marit i torna». El marit té una connotació religiosa (Baal, senyor), representa la recerca de seguretats oposades al disseny de Déu. «Aquell dia, em dirà “Marit meu”, no em dirà més “Baal meu”» (Os 2, 18). Jesús provoca en la dona que prengui consciència que el seu culte està substituït. En aquest moment, la dona introdueix el tema dels temples.

Jeroboam va prohibir als habitants del regne de Samaria peregrinar al Temple de Jerusalem i va fer construir els seus propis altars. Els samaritans, en temps d'Esdras, no varen poder participar en la reconstrucció del temple de Jerusalem; varen aixecar el seu temple en la muntanya Garizim. La dona demana a Jesús quin és el vertader culte (culte samarità o culte jueu).

El culte a Déu ja no tindrà un lloc privilegiat (el temple de Jerusalem s'ha convertit en un mercat, una cova de lladres). Jesús mostra a la dona un culte nou: Jesús, lloc de la comunicació amb Déu. Ningú no va al Pare si no és per Ell.

Jerusalem o Garizim? El culte celebrat a la muntanya Garizim era idolàtric. L'únic Déu vertader és aquell a qui està dedicat el temple de Jerusalem. Per això Jesús diu que la salvació ve dels jueus. La salvació que ve dels jueus és Jesús, el Messies.

El vertader culte, subratlla Jesús, ja no es donarà a un Déu llunyà, sinó al Pare. Se l'adorarà en Esperit i en Veritat. S'estableix una relació personal entre Déu i l'home. Cobra sentit l'oposició de Jesús al temple i la substitució d'aquest pel nou santuari, el seu cos. Déu no vol cultes com els de l'antiga

aliança.

Jesús remarca a la dona que l'hora ha arribat. L'home que té al davant és el Messies.

En aquest moment apareixen en l'escena els deixebles i té lloc l'anunci de la dona del que ha sentit amb Jesús. Hi ha un detall important en aquest passatge, la dona deixa la gerra. La gerra podria representar la Llei. Aquella gerra tenia aigua que no calmava la seva set. La dona presenta Jesús com un home que tenia set, com tots els homes. Jesús, en la trobada amb la samaritana, obre una porta convidant a passar de la mort a la vida.

Davant el testimoni de la dona, el poble respon. Els habitants de Samaria van a cercar l'aigua nova.

Joan intercala aquí un diàleg de Jesús amb els seus deixebles. Els deixebles havien deixat Jesús devora el pou per anar a comprar aliments. Quan tornen, Jesús no respon a allò que li ordenen: «menja». Jesús els parla d'un aliment que té sempre i que ells no coneixen. De la mateixa manera que la samaritana no va poder transcendir la realitat física «d'aquest pou» i «d'aquesta aigua», els deixebles només poden pensar en «aquest aliment». L'aliment de Jesús es troba a fer la voluntat del que l'ha enviat. Jesús havia de passar per Samaria. És la voluntat del Pare: estar present en aquesta terra no jueva. Jesús exposa on es troba la vida vertadera. Jesús s'identifica amb el Pare com a font de vida. Jesús ha atret cap a la seva persona els samaritans. Jesús ha sembrat i els deixebles recullen la collita.

Jesús arriba al pou cansat i mostra una necessitat: té set. Apareix la imatge del sembrador i el segador. Jesús a Judea

no va ser ben acollit, a Samaria sí. Judea no escolta. Quan els samaritans arriben on és Jesús, reaccionen amb el desig de la seva presència. Jesús es quedarà amb ells dos dies. Jesús comunica la vida als que han respost al seu anunci amb la fe. La fe d'aquestes persones ja no es fonamenta en l'experiència de la dona, sinó en l'experiència personal de cada un d'ells que han escoltat Jesús i els duu a afirmar que és el salvador del món. En la teologia joànica de la revelació i la salvació no s'exclou ningú per raons de raça, cultura o religió. La promesa que el món se salvi a través de Jesús s'està complint en aquest relat.

Què em diu el text a mi

Jesús, durant el seu ministeri públic, va provocar molt. En aquest passatge bíblic se'ns narra la trobada amb una dona i a més samaritana (Samaria, poble per tradició enemistat dels jueus). Jesús en aquesta escena mostra una necessitat; arriba al pou i té set i està cansat. Mostra la vulnerabilitat i la fragilitat de Jesús. La dona en la societat de Jesús no tenia cap valor, el seu testimoni no tenia cap credibilitat. I Jesús en aquesta escena posa la dona en el centre i mostra una gran tendresa envers ella. Ens mostra el Déu de la misericòrdia incorporant el que està perdut, exclòs i rebutjat. Jesús actua així perquè el seu Regne està destinat a tots. L'apropament de Jesús als pecadors evidencia la crida universal que Déu fa a l'home. Aquesta crida universal romp qualsevol temptativa d'una comunitat apartada del món i tancada en la puresa (els jueus es mouen amb les categories de puresa i impuresa). No és el mèrit aquí el que es té en compte, sinó la gratuïtat d'una elecció immerescuda. La universalitat de l'amor de Déu manifesta la infinita dignitat del concret (la samaritana). La bondat de Déu es revela en l'apropament de Jesús als marginats. En aquests versets es veu com aquests

grups marginats (dona samaritana) estan més oberts al do de Déu.

En aquest relat bíblic, una vegada més és Déu qui pren la iniciativa, qui surt a l'encontre de l'home, en aquest cas la samaritana. Déu en Jesús convida aquesta dona samaritana a participar de la seva mateixa vida: «Si sabessis quin és el do de Déu i qui és el que et diu: “Dona'm aigua”, ets tu qui li n'hauries demanada, i ell t'hauria donat aigua viva» (Jn 4, 10). El Regne de Déu és un do, no es conquesta amb l'esforç humà. El Regne de Déu no es conquesta amb l'esforç humà, però demana la conversió, deixar-se omplir per un amor més gran: «tots els qui beuen aigua d'aquesta tornen a tenir set. Però el qui begui de l'aigua que jo li donaré, mai més no tindrà set» (Jn 4, 13-14). El Déu de Jesús només salva.

Hi ha una idea que cal destacar. En els evangelis queda patent que el Regne de Déu és una oferta universal de salvació, però es realitza històricament des dels que viuen als marges del món, des dels més petits. Aquest és el gran escàndol que produeix el missatge de Jesús.

Aquest relat de la samaritana ens parla també de la Llei. Jesús revoluciona el sentit de la relació amb Déu que només adquireix el seu sentit en la correcta relació amb els homes. Déu ja no és aquell a qui se serveix pel culte sinó pel servei a l'home en la seva necessitat.

Hem de fer també una referència al Temple. Jesús fa veure a la samaritana que el lloc de l'encontre amb Déu no és el Temple, sinó el mateix Jesús. Se suprimeix així una concepció religiosa que s'institucionalitza en la seva pretensió de control i manipulació del sagrat. Tot allò que el Temple representava s'ho atribueix Jesús. Ell és l'accés al Regne de Déu.

La praxi de Jesús és alliberadora, reintegra a la comunió amb Déu a partir de la comunió amb si mateix.

En Jesús se subverteix el sistema religiós de mediacions (la Llei i el Temple) i Ell queda en el centre i reclama vida per a l'home.

Jesús té consciència que la causa de Déu està unida a la seva pròpia persona «Sé que ha de venir el Messies, és a dir, l'Ungit [...] Jesús li respon: -Som jo, el qui et parla» (Jn 4, 25-26). Quina és la causa de Déu? Que l'home visqui.

Què respon aquest text a la vida

En aquest relat bíblic trobam dues imatges interessants: el cansament de Jesús i la set de la samaritana.

El cansament de Jesús és expressió també del nostre propi cansament. Cansament pel camí dur i difícil, cansament per la incomprensió, cansament per la falta d'horitzó i d'esperança, cansament per la insatisfacció permanent, cansament per la falta de sentit.

La set de la samaritana és també la nostra set. Set de felicitat, set de plenitud, set d'estimar i de ser estimat, set de veritat, set d'autenticitat, set de vida nova, set de transcendència.

Trobam la indigència humana i la sobreabundància d'amor de Déu. Déu ens dona l'aigua viva, l'aigua que calma la set. Jesús, el Messies, el Senyor, és la verdadera font de vida. S'apropa a la humanitat assedegada representada per aquesta dona samaritana. S'apropa com un nuvi a la seva núvia.

El diàleg entre Jesús i la samaritana és tendre i transforma-

dor. En aquest diàleg la samaritana descobreix la seva pròpia realitat, assumeix la seva pròpia història. La trobada amb Jesús sana, salva. La samaritana sent la presència alliberadora del Senyor, és una experiència de pau i de serenitat.

En el diàleg amb el Senyor no hi ha exclosos. Jesús posa en el centre de l'escena una dona i, a més, samaritana (poble enemistat per tradició amb el poble jueu). Tots som dignes de l'Amor creatiu i la paraula alliberadora de Jesús.

Jesús apareix indigent, necessitat i des d'aquesta indigència i necessitat, evangelitza. Jesús es mostra necessitat d'aigua, d'afecte, de companyia, de diàleg. Està cansat del camí. Des d'aquesta situació, Jesús demana aigua perquè té set. Jesús és qui demana però també qui dona (aigua viva). Després de la trobada de la dona amb Jesús, la dona passa de ser evangelitzada a evangelitzar.

Una altra imatge que cal destacar és la imatge del pou de Jacob. Com el Senyor i la samaritana, nosaltres també hauríem de tenir pous, llocs on poder descansar del camí, de les situacions difícils de la vida; llocs on poder dialogar amb serenor amb algú per orientar-nos, revisar-nos, retrobar-nos; llocs on beure de l'aigua que dona vida i regenera, canvia la nostra situació. Déu s'apropa a nosaltres, es troba amb nosaltres en el quotidià, on treballam, patim i estimam.

Tots tenim el desig de salvació; tots anhelam plenitud, felicitat complerta, totalment realitzada. I no obstant això, aquesta realització complerta no arriba mai perquè l'element comú a tot desig és l'ansia de «quelcom» que no podem aconseguir amb les nostres forces. Això fa que sentim que sempre ens falta qualche cosa i l'existència es presenti com desert, exili, camí. Som el desig que algú ha sembrat en nosaltres. Déu,

l'Etern, ens ha destinat a l'eternitat, un horitzó que ens és regalat. Jesús posa de manifest en aquest passatge bíblic la plenitud de vida a la qual Déu ens ha destinat. Déu es presenta com la major garantia de sentit.

En l'encontre entre Jesús i la samaritana veim com només pot donar el qui prèviament ha rebut de manera incondicional. La possibilitat de donar-se es fonamenta en el do previ rebut. Només l'amor donat gratuïtament engendra vida. Déu té un pla de salvació únic i irrepetible per cada un de nosaltres. Déu cerca l'home. La plenitud de l'home depèn de quelcom que ell no posseeix i ha de rebre de l'Altre.